

O Ğ L A K K L A S İ K L E R İ

PIERRE LOTI

AZİYADE

Türkçesi: *Birsel Uzma*

Aziyade

10 Mayıs 1876'da Türkiye hizmetine girerek
27 Ekim 1877'de Kars istihkâmları içinde
ölmüş olan bir İngiliz bahriye teğmeninin
notlarından ve mektuplarından derlenmiştir.

BİR
SELANİK

LOTY'NİN GÜNLÜĞÜ

I

16 Mayıs 1876

... Hoş bir Mayıs günü, güzel bir güneş, bulutsuz bir gökyüzü... Yabancıların kayıkları geldiğinde, rıhtımdaki cellatlar eserlerini son bir kez kontrol ediyordu: Asılan altı kişi kalabalığın önünde son korkunç çırpınışlarını yaşıyordu... Pencereleler, çatılar izleyicilerle doluydu, yakınlardaki bir balkonda, Türk yetkililer onlar için alışılmış olan görüntüyü gülümseyerek seyrediyorlardı.

Sultan'ın hükümeti idam töreni için fazla para harcamamıştı. Darağaçları o kadar alçaktı ki, mahkûmların çıplak ayak parmakları toprağa değiyor, kasılıp kıvrılan tırnakları kumları kazıyordu.

II

İdam sona erdiğinde, askerler çekildi ve ölüler gün batana kadar halkın seyrine bırakıldı. Ayakları üzerine dikilmiş gibi görünen altı ceset, umursamadan gelip geçenler

ve sessiz genç kadın grupları arasında, Türkiye'nin güzel güneşi altında ölümün dehşet verici gülümseyişi gibi beklediler.

III

Bu toplu idamların yapılmasını, Doğu buhranının başında Avrupa'da çok ses getiren konsolos cinayetlerinin karşılığı olarak Fransa ve Almanya hükümetleri istemişti.

Bütün Avrupalı milletler Selanik Limanı'na görkemli zırhlılar göndermişti. İngiltere, ilk temsilci gönderenlendendi. Böylece ben de Majesteleri'nin korvetlerinden birinde gelmişim bölgeye.

IV

Güzel bir ilkbahar günü, idamlardan üç gün gibi kısa bir süre sonra Makedonya'nın Selanik şehri sokaklarında dolaşmamıza izin verildiği ilk günlerden birinde, saat akşam üzeri dörde doğru, iki leyleğin kavgasını izlemek için eski bir caminin kapalı kapıları önünde duraksadım.

Sahne Müslüman mahallesinin eski bir sokağında yaşanıyordu. Kıvrımlı yolların kıyısında küçük döküntü evler sıralanmıştı. Evlerin yarısı, her yanı kafeslerle örtülü büyük balkonlarla donatılmıştı. Şahnişin denilen bu gizemli gözetleme çıkmaları, içeridekilerin dışarıdan fark edilmeden sokaktan gelip geçenleri izlemelerine olanak sağlardı. Sokak döşemesini oluşturan siyah yassı çakıl

taşlarının arasından otlar fişkırıyor, çatıların üzerinden taze yeşil dallar sarkıyordu. Aralardan parça parça görünen gökyüzü bulutsuz ve masmaviydi. Mayıs'ın ılık havası ve hoş kokusu dört bir yanı sarmıştı.

Selanik halkı bize karşı rahatsız ve düşmanca davranmaya devam ediyordu. Bu nedenle üstlerimiz, sokaklarda dolaşırken kılıçlarımızı ve bütün askeri donanımımızı taşımaya zorluyorlardı bizi. Ara sıra duvar kenarlarından yürüyüp geçen birkaç sarıklıya rastlıyordum ama haremelerin ağır parmaklıklarının ardında hiçbir kadın başı görünmüyordu. Ölü bir şehirde gibiydik.

Orada öylece yapayalnız olduğumu düşünürken, hemen yanı başımdaki kalın demir parmaklıkların ardında bir insan başının üst kısmını ve üzerime dikilmiş iki kocaman yeşil gözü fark edince garip bir duyguya kapıldım.

Kaşları siyah, hafif çatık, birbirine bitişik denebilecek kadar yakındı. Bu bakışın ifadesi cesaret ve masumiyet karışımıydı. Öylesine taze ve gençti ki, bir çocuk bakışı sanılabilirdi.

Gözlerin sahibi genç kadın ayağa kalktı, uzun ve sert pilileriyle feracesinin sardığı bedenini beline kadar gösterdi. Giysisi yeşil ipektendi. Gümüş işlemlerle süslüydü. Başını beyaz bir örtüyle özenle sarmış, yalnızca alnını ve güzel gözlerini açıkta bırakmıştı. Gözleri, bir zamanların Doğu şairlerinin anlatmaya doyamadığı o deniz yeşilindendi.

Bu genç kadın Aziyade idi.

V

Aziyade dimdik bana bakıyordu. Bir Türk karşısında olsa saklanırdı ama bir gâvur erkek sayılmazdı. Daha çok uzun uzun seyredilebilecek bir merak nesnesi gibiydi. Ürkütücü demir makinelere binip ülkesini tehdit etmeye gelen yabancılardan birinin ona itici ya da dehşet verici gelmeyen genç bir adam olabilmesine şaşırmış görünüyordu.

VI

Rıhtıma döndüğümde filoların bütün kayıkları gitmişti. Beyaz başörtüsünün altında gizlenen yüz hâlâ bir yabancıydı ama yeşil gözlerin tutsağı olmuştum. Leylekli caminin önünden üç kere, tekrar tekrar geçmişim. Saatler ben farkına varamadan akıp gitmişti.

Bu genç kadınla benim aramda olanaksızlıklar sanki kasten yığılmış gibiydi. Birbirimize düşüncelerimizi aktarmamız, konuşmamız ya da yazışmamız olanaksızdı, akşamın altısında rıhtımı silahsız terk etmem yasaktı, sekiz gün içinde bir daha geri dönmek üzere şehri terk etme ihtimalimiz vardı, en beteriye, harem bekçilerinin acımasız denetimiydi.

İngiliz zırhlılarının uzaklaşmasını seyrettim. Güneş gözden kaybolmak üzereydi. Bir Türk kahvehanesinin tentesi altında ne yapacağımı bilemeden oturdum kaldım.

VII

Az sonra çevremde insanlar toplanmaya başladı. Geceyi Selanik rıhtımı üzerinde geçiren kayıkçı ve hamallardan oluşan bir grup, neden karada kaldığımı öğrenmek istiyor ve hizmetlerine ihtiyaç duyabileceğim umuduyla yakınımda bekliyorlardı.

Bu Makedonyalılar grubu arasında, ülkenin eski çağ heykellerindeki gibi küçük buklelere ayrılmış komik sakallı bir adam fark ettim. Önümde yere oturmuş, büyük bir merakla beni inceliyordu. Giysilerim, özellikle de ayakkabılarım fazlasıyla ilgisini çekmiş gibi görünüyordu. Büyük bir Ankara kedisinin sevilme isteyen gerinişiyle, inci gibi parlayan iki diş sırasını göstererek esniyordu.

Çok güzel bir başı vardı. Dürüstlük ve zekâyla parlayan gözlerinde büyük bir tatlılık okunuyordu. Üstü başı yırtık pırtık, ayakları çıplak, gömleği lime limeydi ama bir dişi kedi kadar temizdi.

Bu adam Samuel idi.

VIII

Aynı gün karşılaştığım bu iki varlık kısa zaman sonra varoluşumda büyük bir yer edinecek ve üç ay boyunca hayatlarını benim için tehlikeye atacaktı. Bunu o sırada söyleseler çok şaşırırdım. Her ikisi de benim ardından gelmek için ülkelerini terk edeceklerdi. Kışı İstanbul'da, aynı çatı altında geçirmek kaderimizde yazılıydı.

IX

Samuel cesaretini toplayıp bana bildiği üç İngilizce sözü söyledi: “*Do you want to go on board?*” [Gemiye gitmek istiyor musun?]

Ve karma bir dille sürdürdü: “*Te portarem col la mia barca.*” [Seni kayığımla götürürüm.]

Samuel Doğu ülkelerinde konuşulan Arapça, Farsça, Fransızca, İtalyanca ve İspanyolca karışımı bu karma dili anlıyordu. Belli belirsiz aklımdan geçen çılgın planımda bildiğim bir dili konuşan bu zeki ve kararlı gençten nasıl faydalanabileceğimi düşündüm hemen.

Bu baldırıçıplağı kendime bağlamak için altın iyi bir araç olurdu ama bende fazla sayılmazdı. Zaten Samuel dürüst birine benziyordu ve böyle bir genç altın uğruna genç bir adamla genç bir kadın arasında aracılık yapmaya razı olmazdı.

X

LONDRA'DAKİ 3. PİYADE TABURU TEĞMENİ WILLIAM BROWN'A

Selanik, 2 Haziran

...İlk başta hayal gücümün ve duygularımın sarhoşluğundan başka bir şey değildi. Ötesi sonradan geldi: Bir aşk ya da onu gibi bir şey. Şaşırdım ve büyülendim.

Keşke dostunuz Loti'yi bu eski ama eşsiz mahallenin sokaklarında yürürken, garip görünümlü bir evin merdivenlerini tırmanırken görebilseydiniz. Kapı üzerine

gizemle kapanıyor. Burası, kılık değiştirmek için seçtiği sığınak. (Hatırlarsanız bir zamanlar yıldız Isabelle B... için de böyle şeyler yapılırdı: Sahne kiralık bir arabada ya da Hay-Market Sokağı'nda, büyük Martyn'in metresinin evinde geçerdi. Çok eskilerden beri uygulanan bu kılık değiştirme işi, ona biraz daha çekicilik ve yenilik katardı).

Melodramın başı - *Birinci Tablo*: Eski karanlık bir apartman dairesi. Oldukça sefil bir görünüm, Doğu'ya özgü renklilik. Yerde silahlarla birlikte nargileler görünüyor.

Dostunuz Loti tam ortaya oturmuş ve üç yaşlı Yahudi kadın tek kelime etmeden çevresinde koşuşturuyor. Güzel görünümlü giysileri, çengel burunları, payetlerle süslü uzun ceketleri, altın sikkelerden gerdanlıkları ve başlık olarak da yeşil ipekten hotozları var. Loti'nin asker giysilerini çıkarmak ve Türk kılığına sokmak için acele ediyorlar. Eğilip yaldızlı tozlukları ve çorap bağlarından başlıyorlar işe. Loti, lirik bir dramın kahramanına yakışır hüznü ve kaygılı havasını koruyor.

Üç ihtiyar kemerine, kabzaları mercan kakmalı ve telkâri işi süslemeli birkaç hançer sokuyorlar. Sırtına geniş kollu ve sırmalı bir ceket giydireyor, başına fes takıyorlar. Bütün bunlardan sonra el hareketleriyle Loti'nin çok güzel olduğunu söylüyor ve büyük bir ayna getirmeye koşuyorlar.

Loti, fena görünmediğini düşünüyor, çok kötü sonuçlar doğurabilecek olan bu kılık onu kaygıyla gülümsetiyor, sonra bir arka kapıdan kaybolup Doğu çarşıları ve camileriyle dolu garip bir şehri baştan başa kat ediyor.

Türkiye’de pek sevilen canlı renklerdeki bu giysiler içinde kalabalığın arasında fark edilmiyor, yalnızca beyaz başörtülü bazı kadınlar yanından geçerken, “İşte iyi giyimli bir Arnavut! Silahları da ne kadar güzelmiş!” diyorlar.

Azizim William, dostunuz Loti’yi daha sonrasında izlemeniz ihtiyatsızlık olacaktır. Bu koşuşturmanın sonunda, bir Türk kadınının aşkı var. Üstelik bugünün koşullarında davranışlarına anlam vermek olanaksız olan bu kadın, bir Türk’ün karısı. Loti onun yanında canını riske atarak, birçok diplomatik karışıklığa yol açmayı göze alarak bir saat geçirecek.

Bu kadar ileri gitmek için korkunç bir bencillik düzeyine erişmek gerektiğini söyleyebilirsiniz. Ben de aksini iddia etmiyorum ama artık insanın hayatta hoşuna giden ne varsa yapması ve hayat denilen bu tatsız yemeğe mümkün olduğunca baharat katmak gerektiğini düşünüyorum.

Bana sitem edemezsiniz azizim William: Size uzun uzun yazdım. Kimsenin dostluğuna inanmadığım gibi, sizinkine de fazla inanmıyorum. Ama dünyanın dört bir yanında karşılaştığım onca insan arasında birlikte yaşamak ve fikir alışverişinde bulunmaktan zevk aldığım sayılı insandan birisiniz. Mektubumda dertlerimi biraz fazla ortaya döktüğümü düşünürseniz, beni kınamayınız. Biraz Kıbrıs şarabı içmiştim.

Şimdi geçti. Serin akşam havasını içime çekmek için güverteye çıktım. Selanik hiç de ihtişamlı görünmüyordu. Minareleri, Sodom düşkünlüğünün yüceltiği pis ve karanlık bir şehrin üzerine yerleştirilmiş bir yığın eski

muma benziyor. Nemli hava buz gibi bir duşçasına üzerime kapandığında ve doğa donuk ve acınası bir hal aldığında, kendime kapanıyorum. İçimde mide bulandırıcı bir boşluk ve yaşamaktan duyduğum sonsuz sıkıntıyla karşılaşıyorum.

Yakında Kudüs'e gitmeyi düşünüyorum. İçimde kalan birkaç inanç kırıntısını yakalamaya çalışacağım. Şimdilik dini ve felsefi inançlarım, ahlaki prensiplerim, sosyal teorilerim ve benzerleri şu büyük kişilikle simgeleniyor: Jandarma.

Sonbaharda mutlaka Yorkshire'a geleceğim. Bu arada elinizi sıkıyor ve içten dostluğumu sunuyorum.

LOTI

XI

1876 Mayıs'ının bu son günleri varlığımın alt üst olduğu dönemlerden biri oldu.

Uzun süre bitkin, kalbi acı çekmekten boş, kıpırtısız kalakaldım. Ama bu geçici durum sona erdiğinde, içimdeki gençlik gücü uyanmamı sağladı. Hayata yalnız başıma uyanıyordum. Son inançlarım da uçup gitmişti ve artık beni tutacak hiçbir engel kalmamıştı.

Bu yıkıntıların üzerinde aşka benzer bir şey doğuyordu ve Doğu, benliğimin uyanışı üzerine duygularımın alt üst oluşuyla ifade bulan dayanılmaz çekiciliğini akıtıyordu.

XII

Efendisinin diğer üç karısıyla birlikte, Manastır yolundaki bir kuru içinde ahşap bir yalıda oturmaya gelmişti. Burada daha az gözetim altındaydı.

Gündüzleri silahlı olarak karaya iniyordum. Her zaman kıpır kıpır olan denizin üzerinden bir kayık beni rıhtıma, kayıkçılarla balıkçılardan oluşan bir kalabalığın ortasına atıyordu. Tesadüf gibi yoluma çıkan Samuel akşam için işaretlerle verdiğim emirlerimi alıyordu.

Manastır yolu üzerinde bir aşağı bir yukarı dolanarak günler geçirdim. Göz alabildiğine eski mezarlarla bezeli çıplak ve hüznü bir köydü burası. Kırık dökük mezar taşlarındaki gizemli yazıları likenler kemiriyordu. Granit taşların dikildiği tarlalar uzanıyordu göz alabildiğine. Yunan, Bizans, Türk mezarları geçmişin en büyük halklarının tozlarını taşıyan bu Makedonya toprağını kaplıyordu. Uzaklarda bir servinin ya da Arnavut çobanlarla keçilerinin gölgesine sığındıkları devasa bir çınarın silueti görünüyordu. Şimdiden yakıcı güneş altında kavrulan topraklar üzerinde geniş leylak çiçekleri soluyor, çevreye hoş bir hanımeli kokusu yayılıyordu. Bu ülkeye ait en küçük ayrıntılar bile hafızama kazınıp kalıyordu.

Geceleri ağustosböceklerinin gürültülerine karışan, ılık, esintisiz, yaz kokan temiz bir hava vardı. Deniz hareketsizdi. Gökyüzü bir zamanlar yaşadığım tropik gecelerimde olduğu kadar aydınlıktı.

Henüz bana ait değildi ama aramızda yalnızca maddi engeller, efendisinin varlığı ve pencerelerdeki demir parmaklıklar vardı.

Geceleri bekleyerek, korkunç parmaklıkların ardından kollarına dokunabildiğim ve karanlığın içinde Doğu yüzükleriyle süslü beyaz ellerini öpebildiğim, bazen çok kısa olan o ânı bekleyerek geçiriyordum hayatımı.

Sonra, sabaha karşı belli bir saatte, gün doğmadan önce, binlerce tehlikeye göğüs gererek, muhafız subayların ayarladığı bir araçla gemime dönüyordum.

XIII

Gecelerim Samuel'le birlikte geçiyordu. Kayıkçıların meyhanelerinde onunla birlikte çok garip şeyler gördüm. Türkiye Yahudileri'nin mucizeler umarak yaptıkları toplantılar ve ayinlerde çok az insanın gördüğü geleneklere şahit oldum. Bu batakhanelerde dolaşırken giydiğim giysiler, geceleri Selanik rıhtımında dolaşmak için en az tehlikeli olanı, Türk denizcilerinin kılığıydı. Samuel böyle yerlerle garip bir karşıtlık oluşturuyordu. Güzel ve yumuşak yüzü bu karanlık suratların yanında zenzemle yıkanmış gibiydi. Ona gitgide bağlanıyordum. Aziyade konusunda hizmet etmeyi reddetmesi onu daha fazla takdir etmeme neden olmuştu.

Bu serseriyle, mastika ve rakının sarhoşluğun son radesine kadar tüketildiği mahzenlerde, çok garip şeylere, garip bir fuhuşa şahit oldum...